

VISKY ANDRÁS

Aurél, Lătești láger

VISKY ANDRÁS (1957) Kolozsvár

271

ha választhatnék, akkor én a vízen járást meg a csodálatos halfogást választanám, ennek látnám itt a telepen a legnagyobb hasznát, föl-alá járkálnék a Duna háborgó felszínén a tavaszi áradás idején, és nem téveszteném szem elől a virágzó parti füzesben és a sűrű nádasban ólalkodó lágerlakókat, akik a megfelelő pillanatra várnak, hogy vízbe öljék magukat, én bizony visszakergetnék minden öngyilkost a lágerbe, átadnám őket Pătrașcu papnak, hogy a szívkre beszéljen

272

vízen járni nem tudok, pedig megpróbáltam, halászni Anyánk nem enged, nehogy belelőjenek a Dunába a körlet őrei, a Duna erre van kitalálva, hogy ártatlan embereket lőjenek bele, mondja Anyánk, aki a folyó budapesti szakaszával áll régi, személyes ismeretségben

273

ha a Biblia kerül szóba, Aurél Păuna örökös építészhallgató a csodálatos halfogás iránt érdeklődik, húzná kifelé a tanítványokkal együtt a halakkal telt hálót és már a parton megtömné a hasát sokféle, frissen sült halhússal, de végül mégis a virágvasárnapi Jézusnál köt ki, aki ostort font a derékkötőjéből, és kiűzte a kufárokat és a valutaüzéreket a templomból, ez az ostoros erő kellene a leginkább Aurélnak, de ő nem a kufárokra és pénzváltókra, hanem bizony a kommunistákra összpontosítana, őket kergetné ki az országból, és akkor ezek az idehurcolt szerencsétlenek nem vetnék magukat a folyóba, testükre kötözött kicsinyeikkel

274

a mi lágerünk temetőjét a telep északi részén jelölték ki még az első nemzedékes sváb foglyok idején, nekik köszönhetjük a barakkokat is, belőlük már csak mutatóban maradtak néhányan a telepen, legtöbbjük tudóbajban pusztult el a szabad ég alatt, a gyermekeket és öregeket a vérhas vitte el, a sírok jórészt jeltelenek, a reves fakereszteken nincs írás, a temető déli és keleti szegélyét hosszú sírhantok jelölik ki, ezeket tömegsíroknak nevezzük, *morminte comune*, magyarázza Aurél, ezek a legrégebbiek, itt nyugszanak a névtelenek, *odihnească-se în pace*, mondja, és keresztet vet, nyugodjanak békében

275

mi nem vetünk keresztet, mint Aurél Păuna örökös építészhallgató vagy Pătrașcu pap, nekünk nincsenek temetői szokásaink, szegények vagyunk, a halottak a halottakkal, az élők az élőkkel, ezt tanítja Anyánk nekünk, nem

keveredünk velük, Aurél ortodox keresztet vet, mint a kommunista Livezeanu őrnagy vagy Lilica vasgárdistaözvegy vagy doamna Nadia pilótaasszony és szabadgondolkodó, mert ők ortodoxok, azaz igaz keresztények, fentről lefelé és jobbról balra, összeérintett gyűrűs- és hüvelykujj, így, Pătrașcu pap és Dukát pap viszont katolikus keresztet vet, fentről lefelé és balról jobbra, összeérintett hüvelykujj, mutató ujj és középső ujj, bizony nem mindegy, csak a magasságban lakozó Istennek legfeljebb, de hát ő messze van, és nem is tűnik járatosnak a keresztvetés ellentmondásokkal terhes tudományában

276

Aurél szépen kiválogatja az ujjaimat, majd elrendezi őket, megtanítja, hogyan gyakorolják a keresztvetést az igazak, a kezem egészen különös formát vesz fel, olyan mint egy rózsaszínű virágkehely égre törő bibével, csináld mondja, de én máris elvétem, az ujjaim is összekeverednek, elvesztem kapálóznak a levegőben, mint a hátára fordított szarvasbogár kampós lábai, nem baj, bátorít Păuna, ne add fel, de most hagyjuk, nem ennek az ideje van, gyere, tisztítsuk meg a névtelenek sírjait

277

a jeltelen és elhagyott sírokat egyedül Aurél gondozza a telepről, itt, a sírkertben a legjobb egyedül lenni, mondja, megáll a fejfák előtt, keresztet vet, és elolvassa nekem az idegen hangzású neveket és hogy hány évet éltek, Hach, Baltzer, Vladimir Bobyct, Barbura, Gavrilov, nézd, mondja, a legtöbben gyermekek és asszonyok, a férfiaknak külön temetőjük van?, kérdezem Aurélt, nem, dehogy, válaszolja, a férfiak csak úgy eltűnnek nádvágás közben, vagy szökést mímelnék, hogy az örök beelőlőék őket a Duna jeges vizébe, az asszonyok erősebbek, mondja, nem félnek senkitől és semmitől, szembenéznek a szerelemmel és a halállal

278

a temetőben a legmagasabbak a szentjánoskenyérfa, sötétvörös bumerángjaik összekoccannak a szélben és tapintatosan muzsikálnak, majd ha eljön az ideje, lehullnak a sírokra, a szapora iringófú és számártóvis ellepi a temetőkeretet, mielőtt összegyűjti őket és tüzet rak velük, Aurél kiszabadítja az arany színű szentjánoskenyérkéket a száraz hüvelyekből, ezek a legízletesebbek, mondja, büntelen nők és gyermekek szent teste táplálja őket

279

ki teremtette a kommunistákat?, kérdezem Auréltól, a Sátán, válaszolja habozás nélkül, itt van mindjárt ez a Livezeanu őrnagy, nem ismer ő sem Istent, sem embert, biztosan nem is román, hanem valami zavaros vérű jöttment, egy balkörmű korcs, akkor bennünket biztosan egy gyöngébb Isten teremtett, mint Livezeanut, mondom Aurélnak, és eszembe jut Marin pungás, aki szerint mi is tisztátalan vérű bozgorok meg zsidánok meg migrátorok vagyunk, legfőképpen persze Anyánk, aki nem hajlandó viszonzni a pungás kétségbeesett szerelmét, neki köszönheti, a szívtelen Anyánknak, hogy kénytelen kékszeszbe fojtani a bánatát

280

Anyánk Aurélnak is nemet mondott, amikor megkérte a kezét, ne tekintsen a bennünket elválasztó tizenkét évre, doamna Júlia, én tökéletesen magához öregedtem a szamosújvári börtönben, próbált kedveskedni Aurél, úgy látom, udvarolni is megtanították ott, nevetett gyönyörűen Anyánk, aki valóban letagadhatott volna tizenkét évet a korából, Livezeanu őrnagy szerint akár többet is, de ez a hozzáöregedés sértette mégis maradék női önérzetét, nehogy megtudjam, hogy egy kommunistához ment, mert mindkettőjüket fölnyársalom, mondta csüggedten Aurél, él a férjem, kedves Aurél, ne ízetlenkedjen velem, biztosan él, doamna Júlia, biztosan, csak azt nem tudjuk, milyen halmazállapotban, mondta Aurél sokat sejtetően

281

Păuna Aurél nagyreményű építészhallgató a temesvári Securitate pincéjében vesztette el a szüzességét, valamikor 1956 októberében, és ezt Vida őrmesternőnek, becenevén maica Vidának, azaz Vida apácanővérnek köszönheti, aki a herezacskók elismert szakértője volt a Securitate Temes megyei parancsnokságán, az ő kezébe kerültek Aurél heréi is, miután letartóztatták diáktársaival együtt, és vallatóra fogták

282

Aurél nem úszta meg maica Vidát, pedig mindent bevallott már az első éjszaka, sőt, a föllázadt diákság összegyűjtött követeléseit is átnyújtotta a titkosrendőrség embereinek, arra biztatva őket, hogy ne késlekedjenek a Pártközpontba továbbítani az értékes dokumentumot, egyenesen Bukarestbe, legjobb lenne, ha személyesen Drăghici belügyminiszternek a kezébe kerülhetne, mert a diákok nagy többséggel, a demokrácia szabályait betartva megszavazták a tervezetet, tehát hivatalos iratnak tekinthető, le is tisztázná és aláírásával hitelesítené, ha már így fordult a dolog, csak éppen arra nem kívánt kitérni Aurél, hogy kikkel és hogyan szervezték meg a temesvári diákforradalmat, milyen feladatokat kaptak a budapesti horthysta ellenforradalmároktól, márpedig a szekusokat sokkal jobban édekeltek ezek az Aurél szemében igazán jelentéktelen részletek, semmint a felkelők jogos követelései, nevet az azt nem, ismételte makacsul Aurél, erre nincs felhatalmazása, a sajátját készsággal papírra veti, de senki másét, így került hamarosan maica Vida elismert hereszakértő kezére, a macacssága miatt, ráadásul az asszonyosság bolondul a szűz férfiakért, biztosították Aurélt a Securitate vallatósztjei, és azonnal csengettek, mire maica Vida benyitott a vallatószozába, fölhelyezte Aurélra a bádogból készült vakszemüveget, karon ragadta, és elindult vele a pince irányába

283

ha maica Vida kezébe kerülsz, azt is bevallod, amiről sohasem álmodtál, hosszasan értekezel még a magyar horthystákról is, akik október 23-án kirobbantották a felkelést, mondta Aurél, *sărboaică Vida...!*, Isten a tanúm...!, ismételte talányosan, és sűrűn vetette az ortodox keresztet

284

ennyi tudható a történelekről, nem több, hiába faggatták az örökös építészhallgatót maica Vida művészetéről a lágerlakók, nem volt hajlandó elárulni semmit, Anyánk viszont nem kérdezgette, Aurél közelségében Anyánk jól látható-

an biztonságban érezte magát, bízott benne, és ez Aurélnak jólesett, elégnek nem volt elég, de hát be kellett érnie ennyivel, *boldogok a tiszta szívűek*, vizsgálta Anyánk Aurélt, ő pedig a fejébe vette, hogy megtanítsa a gyermekeket románul beszélni, hogy rekord idő alatt a lágeriskola legjobb tanulóit faragja belőlük, mert ő csak más férfi gyermekeinek lehet a valódi apja, ha egyáltalán apa lehetne, és valódi, mondta nevetve

285

ne törje magát, Aurél, megleszünk valahogy, ha meg kell lennünk, szabadkozott illendőségből Anyánk, de Aurél nem tágitott, érezte Anyánkon a megkönynyebbülést, amikor a gyermekekkel foglalkozott, legfeljebb Balotă bölcsészre tekintett növekvő féltékenységgel, aki maga is a fejébe vette, hogy legalább vasárnaponként gyakorolja velünk a román, a nagyobbakkal meg az orosz is, ráadásul a kolozsvári, félmagyar Nicolae Balotă, nekünk Nicu bácsi, könynyedén magyarra tudta fordítani a szót, ha iskolaköteles testvéreim fennakadtak Veronica Porumbacu hazafias versein – született Schwefelberg!, tette hozzá mindig Aurél kacintva –, a Román Kommunista Pártot megéneklő klapanciákat *tovarăşa* Valentina tanítónő az utolsó szótagig kegyetlenül fölkerdezte, és mert nem tudták hibátlanul felmondani a román verset, mind a négy iskolaköteles testvéremet büntetésből az első osztályba zsuppolta, pedig Ferenc testvérnek a negyedik osztály következett volna, Istvánnak a harmadik, és csak az ikreknek az első

286

de féltékenykedett Aurél örökös építészhallgató azért is, mert Balotă bölcsész megszerezte az egyetemi diplomáját még mielőtt börtönbe zárták, sőt, a doktori képzés abszolutóriumáig is eljutott, neki pedig erre már sohasem lesz lehetősége, hacsak a Mindenható meg nem hallgatja átokimáit, és nyomtalanul el nem söpri a kommunistákat valami váratlan égi fergeknek itt, a lágerben egyelőre semmi jelét nem tapasztalta

287

a mi Aurélunk valami miatt kötelességének tartotta, hogy mindenkinek számon tartsa a származását, ebben Goma író legjobb tanítványának bizonyult, ha valakire csak orrolni kezdett, vagy esetleg kendőzetlenül gyűlölt valakit, mint a szovjetek vetéséből kisarjadt invazív kommunistákat, máris a származását kezdte firtatni, és ha nem talált semmi gyanúsat, akkor előbb-utóbb előállt valamivel ő maga

288

Aurélnál az ideológiai eltévelyedés nem a származásból következett, hanem fordítva, a gyűlöletes ideológiai meggyőződésből következett a gyanús származás, hígvérűség, elkorcsosodás, jöttmentség és a többi, értünk például rajongott, sőt, még Apánkért is, pedig sohasem találkozott vele, csak annyit tudott róla, hogy az apánk, és hogy valamelyik börtönben raboskodik a sok közül, nos, akit a kommunisták gyűlölnék, csak makulátlan származású lehet, még ha nyilvánvalóan hazátlan is, őszinte rajongásában nem adott hitelt Marin pungás híreszteléseinek, hogy tisztátalan vérűek volnánk, ezenfelül még azt is elnézte Anyánknak, hogy szerinte a kommunistákat is Isten teremtette, bár ezt a meggyőződését, szó, ami szó, Anyánk nem tudta hitelt érdemlően bebizonyítani

289

amikor maica Vida került szóba, a származását pontosító *sărboaică* vagy máskor a *sărboaică focoasă* sem hiányozhatott sohasem a maica Vida herezakértő neve mellől, tüzes vérű szerb némből, igen, nem román, az hét-szentség, aki kommunista, nem lehet román, mert a román nem lehet kommunista, világos, egyre kevesebb a román, kesergett Aurél, hárommillió párttag, uramatyám!, kifordult magából a világ, de Goma író úr fantáziáját, bár osztotta Aurél nézeteit, sokkal jobban izgatták maica Vida mesterségének finom részletei, így amikor csak tehettem, szóba hozta Aurélnak a tüzes vérű szerb perditát, így mondta, szerb perdita, kérem, legyen tekintettel a gyermekekre, Goma úr, kérte Anyánk Goma író, ha én semmit sem számítok magának, de hát éppen a gyermekekre való tekintettel kötelességünk feltárni a részleteket, doamna Júlia, én ezt foglalkozásomnál fogva morális kötelességemnek tartom, hogyan is lehetnék másként író

290

mindent megjegyzek és majd mindent megírok, ha eljön az ideje, ezzel vizsgasztalom Anyánkat, amikor rajtakapom a síráson, a *megírok*at a *megbosszulok* szinonimájaként használom, nem tudva, mit beszélek, de ez az elhatározás fölkelte mind Balotă bölcész, mind pedig Aurél Păuna figyelmét, odaadón foglalkoznak velem, Eminescu-verseket tanítanak meg könyv nélkül, gyakoroltatják a lágy kettőshangzók kiejtését, *somnoroase păsărele pe la cuihuri se adună*, nem értem, mit ismételtetek egész nap, de álmomban is jól tudom énekelni ezeket az egymás után sorjázó, dallamos szavakat, az irodalmi foglalkoztatások mellett azt is megengedik nekem, hogy a nagyokkal együtt hallgathassam Goma író titkos telepes rádióját, mert nézze csak, doamna Júlia, Mihai Eminescu az Eminovici család hetedik gyermekeként jött a világra, mint ez a maga fia, a hetedik ő is, bizony, és ennek a jelentőségét kishitűség volna figyelmen kívül hagyni, ráadásul jól jártunk mindannyian ezekkel az eminovicsokkal és petrovicsokkal, makulátlan származásúak mindketten, hibátlan Eminescu és Petőfi vált belőlük, ezt maga sem vonhatja kétségbe

291

Máriamagdolna nővér még abban az évben elsős lett, egy hét sem telt el, és minden reggel végighányta az ösvényt a lágeriskoláig, ezt is megírom majd, azaz megbosszulom, határozom el, *tovarășă* Valentina nem bírja elviselni az újabb Visky, felszólítja az osztálytársakat, hogy hangosan nevéssék ki és papírgalacsinokkal dobálják meg, amikor megszólal, mi az, hogy *un oaie*, rikoltozza *tovarășă* Valentina, ennek semmi értelme nincs, *o oaie*, zengi az osztály, nem hallod, hogy nőnemű, te hülyécske?!, és repülnek a tintás galacsinok, a nagyobbak időközben külön osztályokba kerültek, mindenki a maga életkora szerint, nincs, ki megvédje a nyelv súlyos bűnébe esett Máriamagdolnát, a bárány az bárány, ő ennél többet nem tud, egy bárány vagy a bárány, így, miért nem elég ez?, miért volna a bárány eleve nőnemű?, itt van mindjárt az Isten báránya, ez a Jézus nevű istenfiú, csak tán nem azt akarják elhítenni velünk ezek az ortodoxok, hogy ő is nőnemű?

292

barbár migráns származékok vagyunk ezen a vidéken, jelenti ki *tovarășă* Valentina, nem tudunk különbséget tenni hímnemű, nőnemű és semleges nemű

szavak között, semleges nemű szavak, nocsak, elképzelni is rossz!, borzong bele a veszélyes gyorsasággal kamaszodó Ferenc testvér, nem lehet, hogy szegény *tovarășa* Valentina esetleg semleges nemű?, próbál magyarázatot találni a tanító néni dühére, de amikor megtudjuk Anyánktól, hogy a mi nyelvünk csak semleges személyes névmással bír, meghúzzuk magunkat, és fejvesztve ragozni kezdjük az ellenséges mellékneveket, *genul masculin, genul feminin, genul neutru*, magyarázza *tovarășa* Valentina a felbolydult osztálynak, és az osztály kórusban ismételi utána, miért is nem küldenek minket megsemmisítő lágerbe a hasonszőrűekkel együtt, ad hangot jogos felháborodásának *tovarășa* Valentina, akit a szüleivel együtt telepítettek Lătești lágerbe, miután mindenüket elvették nekik is, itt van a Down-kóros nővére is, Sofia, Anyánkkal együtt robotol a család látástól vakulásig a Fermán, eléggé megsemmisítő tábor ez is, gondolja Anyánk, megsemmisülünk mi itt is, nem sok van hátra, *tovarășa* Valentina

293

feltűnik, hogy *tovarășa* Valentina ugyanazokat a szavakat használja, mint Marin pungás, *barbarii, migratorii, bozgorii, jidanii*, azzal a lényeges különbséggel, hogy Marin pungás reménytelenül szerelmes az Anyánkba, *tovarășa* Valentina meg rá sem tud nézni, még akkor sem, amikor Anyánk kezét nyújt neki, ez a lényeges különbség viszont Marin pungás és *tovarășa* Valentina között Anyánkon semmit nem segít, Marin pungás veszélyes közelsége félelemmel, *tovarășa* Valentina lágerpedagógiája pedig kétségbeeséssel tölti el, Marin pungás részeg ordítózásai idején az egész testét remegés keríti hatalmába, *tovarășa* Valentina dühkitörései miatt pedig együtt sír és együtt hányik epét a mi első osztályos Máriamagdolnánkkal

294

nekem van feladatom bőven, ott van Péter, a gyermekbénulásba esett bátyám, fölülről a hatodik, egyik napról a másikra csak vonszolni tudta magát, csontjaira száradtak a lábizmai, és beszélni is sokáig elfelejtett, pelenkázni kellett megint éjjel-nappal, így léptem előre egyet én, hetedikből mintegy hatodikká lettem, nem életkorom, hanem megsokasodott elfoglaltságaim miatt, Pétert, amikor már visszatért az élet belé, fölfektettem hanyatt az asztalra, beteg lába talpát a hátamra helyeztem, és érzéssel ráneheztem, így kellett kinyomnia engem naponta többször hol a bal, hol a jobb lábával, hamar megtanultam számolni és kimutatásokat vezetni, ezt a tudást nem a házitanító szerepében tetszelgő Aurélnak, hanem az átkozott poliónak köszönhetem, beszélni is én tanítom Pétert, és járni és enni és bilizni, esténként bemutatjuk Anyánknak, mire haladtunk, Anyánk a táblázataimat figyelmesen átnézi, mindent ért belőlük, aláírásával igazolja, hogy tudomásul vette a jelentést, és megdicsér az elvégzett munkáért